Rybářské vlasce, šňůry a háčky kolem vod: smrtelné „pastičky“ pro ptactvo

Tento příspěvek píšu na přelomu starého a nového roku, kdy mnozí kolegové rybáři bilancují uplynulou sezonu, připravují své nádobíčko na sezonu novou či načítají v odborné rybářské literatuře další osvědčené tipy, jak přelstít šupinaté i lysé vodní bojovníky. Pro klidné zimní večery bych pro uvědomělé členy spolku Petrova cechu měl jedno téma k zamyšlení, které mi nedá již delší dobu spát. Jakousi pomyslnou roznětkou pro dokončení tohoto článku byla série smutných, často drastických fotografií od mých kamarádů, kolegů a známých zabývajících se záchranou a péčí o zraněné a handicapované živočichy v záchranných stanicích provozovaných pod patronací Českého svazu ochránců přírody. Tím aktuálním, byť neveselým tématem je vliv provozování sportovního rybolovu na život a zdraví kolem vod žijících nebo pohybujících se ptáků.

text: Bořek Drozd

Jistě se již každému z vás někdy stalo, že jste se při pobytu u vody při chytání ryb zamotali do vlasce či šňůry, kterou zde v trávě zanechal omylem či „omylem“ nějaký váš předchozí kolega rybář. Mně se toto stává poměrně často, protože se kolem vod pohybuji téměř pořád, a to nejen kvůli provozování sportovního rybolovu a sledování života kolem vod, ale také z důvodu výkonu své pracovní činnosti jakožto akademického pracovníka na univerzitě.

Člověk se z takových „pastiček“ relativně snadno vysvobodí sám a většinou bez následků – když pominu občasné pády do vody. O poznání horší situace nastává, když se do takové „pastičky“ chytne volně žijící živočich – nejčastěji pták. To jde nejen o zdraví, ale často o holý život. Napadlo vás někdy, co všechno se může stát? Jestliže se tak ještě nestalo, mohl by vaší představivosti pomoci tento článek. A to jak text, tak jeho obrazová příloha.

Důsledky vysokého standardu rybářů

Téma tohoto článku souvisí s neustálým zvyšováním životního standardu současné lidské populace, který se nevyhýbá ani sportovnímu rybolovu. Rybáři dnes mají

▲ Pastička na ptáčky. Tak kdopak se nám do ní chytne? (foto: Bořek Drozd)
◀ Srkačka a další krmítko s háčkem zaseklé do nohy labutě při pročvachtávání příbřežní zóny rybníku (foto: archiv DES OP Plzeň)

díky přebytku peněz a vlivem neustálého technologického pokroku a vývoje k dispozici vše, na co si jen jejich rybářská dušička vzpomene. Vlivem toho se pak na březích revírů i pod vodními hladinami hromadí neuvěřitelné množství pozůstatků po rybářských udicích, včetně návazcového materiálu (vlasců, šňůr, lanek) „ozdobeného“ nejrůznější bižuterií, mezi níž nechybí gumičky, korálky, krmítka, háčky, třpytky, wobblery… Všude kolem vod můžeme pozorovat kilometry po větvích, kořenech keřů a stromů a travinách navěšených, či v křoví smotaných vlasců a šňůr. A kolik takových „pastiček“ číhá na volně žijící živočichy pod vodní hladinou, si nikdo netroufne ani odhadnout.

Snad jen pravidelné snižování hladin našich přehrad kvůli údržbě hrází či koryt nám může napovědět, že tohoto materiálu je i zde obrovské množství. Problém spočívá v tom, že s návazcovým materiálem, speciálně s vlasci a šňůrami, dnes rybáři nemusí šetřit, a tak také nešetří. Návazcový materiál se vyrábí z levných, finančně dostupných materiálů. Doby našich dědů a pradědů, kteří si museli materiálu používaného k lovu ryb vážit, hýčkat ho, používat po dobu mnoha sezon, je zkrátka pryč. Dnešní rybář mění návazcový materiál jako na běžícím pásu, a to ihned, když se mu na jeho kvalitě něco nezdá. A k tomu často dochází na březích našich vod.

Tato problematika je dále umocněna skutečností, že vlákna dnešních návazcových materiálů jsou oproti dříve používaným materiálům tenčí, pevnější, trvanlivější a stabilnější (často i proti UV záření, které dříve tyto materiály úspěšně degradovalo). Vlivem toho návazcový materiál vydrží „zdobit“ naši přírodu po dobu mnoha let, někdy takřka napořád. Navíc dnešní materiály na výrobu vlasců a šňůr jsou pro živočichy prakticky neviditelné a ti pak nemají sebemenší šanci „pastičku“ identifikovat a minout.

Dále je potřeba si uvědomit, že rybářská bižuterie doprovázející „pastičky“ je také vyrobena z prakticky nezničitelných materiálů. Zkoušeli jste si někdy hodit japonský, chemicky ostřený a teflonem potažený dvoj či trojháček do sklenice s vodou a pozorovali jste, za jak dlouho zkoroduje? Udělejte to, vytvoříte si tak mnoho měsíců trvající pokus.

Tyto pozůstatky po rybářských udicích se účinně zařezávají a zapichují do nejrůznějších materiálů, včetně těl živočichů. Když k tomu připočteme problematiku začínajících nebo víkendových „takyrybářů“, kteří po sobě zanechávají vlivem nezkušenosti nebo lhostejnosti (používají zbytečně tenké vlasce na lovení velkých ryb, které jim vlasce často utrhnout a odplují s montáží pryč) více „pastiček“, lze tento „pastičkový“ problém považovat za dosti vážný. Na území ČR se jedná o stovky nahlášených případů zraněných živočichů ročně. Kolik je však nenahlášených případů, které často končí tichou smrtí v křoví či rákosí, nikdo netuší.

Tři okruhy problémů

Problematiku „pastiček“ lze rozdělit na tři okruhy. První vzniká čistě z lajdáctví, lenosti či lhostejnosti lovícího. Jedná se o problematiku návazcových materiálů jako odpadu odhozeného na břehu, do křoví, rákosí, travin či rovnou do vody… Zkrátka co „rybář“ už nepotřebuje, protože se to zkroutilo, odřelo, natrhlo, zpuchřelo

Svěšená spodní čelist zobáku vlivem zaškrcení, odumření čelistních svalů a dislokace obou kostí spodní čelisti u labutě s namotaným vlascem kolem zobáku. Trvalý handicap (foto: archiv DES OP Plzeň)

Nekróza svalů a téměř dokončená amputace nohy lysky černé omotané utrženou udicí. Lyska nepřežila (foto: archiv DES OP Plzeň)

Čapí mládě s amputovanou nohou od rybářského vlasce. Trvalý handicap (foto: archiv DES OP Plzeň)

Velice vzácný „úlovek“. Potápka malá chycená do utržené rybářské montáže (foto: archiv DES OP Plzeň)

Ani volavka popelavá si tak strašlivou smrt nezaslouží (foto: Archiv ZO ČSOP Vlašim)

Odstranění polknutého smotku rybářského vlasce obaleného rostlinnou potravou, který zneprůchodnil trávicí soustavu (zdroj: archiv DES OP Plzeň)

atd., šup s tím někam, kde to nikdo nevidí, ať to nemusí tahat domů, kam odchází opět krásně nastrojený a bez odpadu. Problém však spočívá v tom, že někdo tento odpad najde a na 100 % nechtěně. A tím někým jsou kolem vod žijící živočichové, kteří se do těchto „pastiček“ zamotají. Vznikají pak zaškrcení, nekrózy či amputace.

Vlivem toho vídáme u vod ptáky bez křídel, nohou, prstů či s částečně nebo zcela chybějícím zobákem. Pokud takoví živočichové nenajdou adekvátní pomoc, logicky hynou, často v obrovských bolestech. A i když přežijí, stráví zbytek života jako těžce handicapovaní jedinci bez šance na návrat do volné přírody. Tento typ „pastiček“ také mohou živočichové pozřít, spolknout při příjmu přirozené potravy (rostlin). V tomto případě je pak výsledek jasný – smrt.

Druhý okruh problémů spočívá v přirozené zvědavosti živočichů, nejčastěji při vyhledávání potravy a jejím příjmu. Každý z nás určitě viděl kachny či labutě sbírající potravu na hladině, čvachtající pod vodou či kolem břehů nebo uštipující výhonky rostlin na březích. Tehdy se živočichové setkávají s rybářskými udicemi a montážemi, a to jak s těmi aktivně nastraženými, které rybář používá na svém prutu, tak s těmi utrženými či uříznutými, které zde zůstávají jako mementa nepovedeného lovu. Ptáci pak udici včetně bižuterie a háčků spolknou a vzniká vážný problém. Vše se zpravidla zasekne v jícnu a dochází k protržení trávicí soustavy i okolních měkkých tkání a háček tak často vykukuje z ptačího krku ven. Pokud takový jedinec nenajde včas odbornou pomoc veterinárního lékaře, který udici vyjme a vše protržené zašije a vydezinfikuje, bývá jeho osudem uhynutí.

Polknutá rybářská montáž s háčkem i bižuterií (obratlíkem) způsobila perforaci jícnu a měkkých tkání u labutě. Vlevo RTG snímek. Vpravo: Dobře to dopadlo. Montáž odborně odstraněna, rána sešita a vydezinfikována. Pacient přežil (foto: archiv DES OP Plzeň)

V této souvislosti je potřeba si uvědomit, že neškodí jen samotný háček, protože ten je vyroben z kovu a je vidět na rentgenových snímcích. Veterinář tak jasně vidí, co a kde škodí. Ještě horší než háčky jsou samotné šňůry a vlasce, protože ty nejsou na rentgenu vidět a veterinář pak přesně neví, co se děje. Vlivem smotku vlasce či šňůry, často ozdobené bižuterií (obratlíky, gumičkami, korálky), se totiž trávicí soustava ucpe, smotek se vlivem příjmu přirozené potravy stočí do dolní části trávicí soustavy, vytvoří nerozpustnou kouli a pták postupně umírá hlady.

Udice s háčky si ptáci také nechtěně zapichují do nejrůznějších částí těla (nejčastěji nohou a křídel) a vznikají podobné problémy, které jsem popsal v prvním okruhu. A konečně tu máme třetí okruh problémů. A tím jsou montáže a udice utržené při nepovedeném náhozu, záseku či zdolávání ryb, které jsou „umělecky rozvěšené“ po příbřežní vegetaci, nejčastěji na stromech. S tím pak souvisí problematika ptáků visících za křídla a nohy na keřích a stromech kolem vod. Při jejich osvobozování musí často asistovat i složky integrovaného záchranného systému (hasiči). Pokud tito ptáci nenajdou včasnou pomoc, logicky pak, jak ozdoby zavěšené na vánočním stromečku, hynou.

Trpí i sovy, krahujci či káňata

Mohlo by se zdát, že se problematika nebezpečných „pastiček“ týká jen „běžných, obyčejných“ vodních ptáků a nevznikají tak „závažné“ škody. Pokud pomineme humánní důvody (a zákon č. 246/1992 Sb. na

Racek chechtavý bohužel zavěšení na rákosinách do utržené rybářské montáže nepřežil (foto: archiv DES OP Plzeň)

Vyčerpaný kalous ušatý lapený do utržené montáže na stromě. Přežil jen díky včasné záchraně (foto: archiv DES OP Plzeň)

Kormorán s utrženou montáží zaseklou v jícnu (foto: archiv Heleny Tomšíkové)

Kriticky ohrožený oběšenec na modřínu. Patnáctiletá samice orla mořského původem z Polska našla smrt u vodní nádrže Kružberk v prosinci 2022, kdy se jí rybářská šňůra i s olovem omotala kolem krku a následně se při průletu lesem oběsila na stromě a uhynula (zdroj: archiv ZO ČSOP Nový Jičín)

Výsledek nepřítomnosti u prutu. Labutí mládě chycené při lovu kaprů na splávek (zdroj: foto: archiv DES OP Plzeň)

ochranu zvířat proti týrání) – žádné zvíře nesmí být podrobeno trápení a zbytečné smrti – je potřeba mít na mysli, že všechny druhy u nás volně žijících ptáků jsou zákonem chráněné (viz zákon 114/1992 Sb.); některé z nich pak představují i silně ohrožené druhy.

Nejčastějšími oběťmi „pastiček“ jsou labutě, sněhobílé královny našich vod, které tvoří hnízdní páry na celý život. Dále se jedná o celou širokou paletu druhů, např. o nejrůznější druhy volavek (v. popelavá a bílá), kachen (k. divoká, poláci), potápek (p. roháč a malá), kormorány, racky, lysky, rybáky, skorce, konipasy, čápy (nejčastěji čáp bílý) či orly mořské, krále našich vod, nebo ledňáčky, pestrobarevné drahokamy. Velkým překvapením pro mě bylo, že se do „udicových“ osidel chytají i primárně „nevodní“ ptáci, jako jsou sovy (nejčastěji sova pálená a kalous ušatý) či dravci (nejčastěji krahujec a káně).

S problematikou „pastiček“ souvisí i často řešená, hojně diskutovaná problematika aktivního lovu a přítomnosti u prutů během lovu. Právě nepřítomnost u prutů a neopatrný lov (zvláště pak z hladiny či ve sloupci Zig-rig nebo pomocí plovátek a splávků) stojí za zcela zbytečnými zraněními a smrtí mnoha ptáků kvůli tomu, že pták se do udice zamotá nebo ji pozře spolu s nástrahou a háčkem. Nastává pak marný boj s ptákem připomínající pouštění draků na podzim, následné utržení nebo odstřižení (kdo se má s tím opeřeným „hajzlíkem“ tahat, že?) a zraněný pták odplouvá vstříc svému smutnému osudu – smrti.

Co tedy dělat, když se nám něco podobného stane (a ruku na srdce, může se to stát každému) nebo když vidím zvíře chycené do „pastičky“? Za prvé je nezbytné se pokusit takové zvíře odlovit všemi možnými prostředky a silami. Pokud to nejde, nebo jsem už zvíře odchytil a potřebuji ho předat dále, nahlásím tuto skutečnost na jedné ze záchranných stanic provozovaných v rámci sítě stanic pro zraněné a handicapované živočichy. Pro tento krok existují webové stránky www.zvirevnouzi.cz. Po zadání místa nálezu je zde možné najít kontakty na nejbližší záchrannou stanici, kde vám obratem pomohou. Důležité je se o pomoc pokusit, neboť bez pomoci zvíře skončí bez křídla, nohy, zobáku nebo uhyne.

Nejúčinnějším nástrojem eliminace vzniku zbytečných zranění a úhynů volně žijících živočichů v „rybářských pastičkách“ je samozřejmě prevence. To znamená, že bychom se měli chovat trochu zodpovědněji, pokud se jedná o zacházení s udicemi (stálá přítomnost u prutů) a návazcovými materiály (nikde nic nenechávat ležet a neodhazovat). A dále striktně uplatňovat pravidlo, že co utrhnu, měl bych se pokusit z vody vytáhnout, z větví stromu sundat apod. A pokud to bude jen trochu možné, odstranit zjištěné „pastičky“ vytvořené jinými rybáři. Nás totiž neubude a příroda (volně žijící živočichové) to rozhodně ocení.

Na ryby si většina z nás chodí hlavně odpočinout a načerpat trochu té potřebné životní energie. Proto vám přeji, milí kolegové rybáři, aby vám ryby dostatečně „kousaly“ i v této rybářské sezoně a mysleme, prosím, i na další obyvatele našich vod a břehů kolem nich, abychom jim, byť nevědomky, neubližovali. Petrův zdar!

(*Autor článku RNDr. Bořek Drozd, Ph.D. pracuje jako akademický pracovník Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Fakulta rybářství a ochrany vod, Výzkumný ústav rybářství a ochrany vod, laboratoř sladkovodních ekosystémů.*) ■